

Доказування контрабанди зброї: можливості застосування спеціальних знань у галузі зброєзнавства

Юрій Ковальов *

* Канд. юрид. наук, докторант ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-9159-4499>, e-mail: koval.98819@gmail.com

DOI: 10.32353/khrife.1.2026.13

УДК 343.985(477)

Надійшло 13.02.2026 / Рецензовано 05.03.2026 / Прийнято до друку 31.03.2026 /

Доступно онлайн 31.03.2026

Мета статті — визначити можливості застосування спеціальних знань у галузі зброєзнавства під час доказування контрабанди зброї та окреслити їх значення для встановлення ознак предмета злочину й забезпечення ефективності кримінального провадження. Реалізації поставленої мети сприяли загальнонаукові методи аналізу й синтезу, індукції й дедукції, а також філософські та спеціальні методи — діалектичний, системно-структурний, порівняльно-правовий і узагальнення. З'ясовано, що спеціальні знання в галузі криміналістичного зброєзнавства є важливим елементом техніко-криміналістичного забезпечення розслідування контрабанди зброї, а їх застосування виходить за межі консультативної допомоги, охоплюючи попередні криміналістичні дослідження, участь спеціалістів у слідчих (розшукових) діях і проведення судових експертиз. На підставі узагальнення наукових підходів і судової практики з'ясовано, що основною формою реалізації спеціальних знань у справах цієї категорії є судова експертиза зброї, слідів та обставин користування нею, яка забезпечує науково обґрунтоване визначення виду зброї, її технічних характеристик, придатності до застосування та інших ознак, необхідних для кримінально-правової кваліфікації діяння. Наголошено, що в провадженнях щодо контрабанди зброї визначальну роль відіграють зброєзнавці, балісти, спеціалісти експертних установ Служби безпеки України й експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України, а результати їх досліджень сприяють ідентифікації предметів, виявленню взаємозв'язків між епізодами злочин-

ної діяльності, перевірці зброї за обліками та формуванню слідчих версій. Обґрунтовано, що підвищення ефективності доказування у справах про контрабанду зброї потребує належної взаємодії між правоохоронними органами й експертними установами, обов'язкового врахування результатів попередніх криміналістичних досліджень, а також надання експертові повного комплексу матеріалів, включно з протоколом огляду місця події.

Ключові слова: досудове розслідування; контрабанда; судова експертиза; тактичне забезпечення; призначення експертизи; шкода довіллю.

Постановка наукової проблеми

Протидія контрабанді зброї в сучасних умовах виходить за межі суто митно-економічного або кримінально-правового аспекту й набуває виразного безпекового виміру, безпосередньо пов'язаного із захистом національної безпеки, громадського порядку та життя людей. Незаконне переміщення через митний кордон зброї, боеприпасів і їхніх складників створює загрозу поширення незаконного обігу зброї, використання її для скоєння насильницьких злочинів і погіршення криміногенної ситуації в державі. У таких провадженнях технічні характеристики предмета контрабанди мають системоутворювальне значення, оскільки саме вони визначають кримінально-правову природу предмета посягання, ступінь суспільної небезпеки діяння та можливість правильної правової кваліфікації учиненого діяння.

Водночас аналіз практики органів досудового розслідування та судової влади в аспекті розслідування і судового розгляду кримінальних проваджень, пов'язаних з контрабандою зброї, свідчить

про наявність істотних труднощів у визначенні правового статусу вилучених предметів, їх функційного призначення, технічного стану та придатності для користування ними. Нерідко оцінювання таких об'єктів обмежено формальним описом зовнішніх ознак без належного дослідження їхніх конструктивних особливостей, технічних параметрів і можливостей застосування за призначенням. Такий підхід призводить до неповного з'ясування фактичних обставин справи, створює ризики неправильного правового оцінювання події й ускладнює доказування об'єктивного боку кримінального правопорушення.

Актуальність протидії контрабанді вогнепальної зброї в сучасних умовах обумовлена не лише загальним зростанням рівня загроз громадській безпеці, а й реальними кількісними показниками вилучення зброї та боеприпасів під час прикордонного контролю. Так, відповідно до аналітичних даних підрозділів Державної прикордонної служби України, протягом 2023 року вилучено 195 одиниць зброї та 21 901 боеприпас¹. Водночас у подальші періоди

---

1 Вичавка В., Андрушко О., Павлюк Т. Діяльність Головного експертно-криміналістичного центру Державної прикордонної служби України. *Наука і техніка сьогодні. Серія «Право»*. 2024. № 6 (34). С. 93–100. DOI: 10.52058/2786-6025-2024-6(34)-93-100 (дата звернення: 10.02.2026).

зафіксовано суттєве збільшення обсягів вилучень: у 2024 році — 1101 одиниця зброї та 224 824 боеприпаси, у 2025 році — 1383 одиниці зброї та 239 243 боеприпаси². Така динаміка свідчить про зростання масштабів незаконного переміщення зброї через державний кордон і високий рівень інтенсивності цього виду проти-правної діяльності.

Особливої актуальності набуває питання доказування у справах про контрабанду зброї в аспекті об'єктивного встановлення характеристик предмета злочину. Визначення виду зброї, її технічних характеристик, способу виготовлення, наявності ознак переробки, придатності до стрільби й відповідності нормативно-технічним критеріям потребує застосування спеціальних знань у галузі зброєзнавства. Такі знання виходять за межі професійної компетенції слідчого, прокурора або суду: їх можна реалізувати винятково завдяки залученню спеціалістів та призначенню відповідних судових експертів.

У цьому контексті спеціальні знання в галузі зброєзнавства є не факультативним, а необхідним процесуальним засобом збирання доказів у кримінальних провадженнях про контрабанду зброї. Саме експертне дослідження забезпечує науково обґрунтоване визначення характеристик предмета, підтвердження його належності до категорії вогнепальної, холодної або іншої зброї, способу виготовлення та функційних характеристик тощо. Без спеціальних знань неможливо достовірно з'ясувати обставини, що мають значення для кримінально-правової кваліфікації діяння, оцінювання доказів і прийняття законного й обґрунтованого процесуального рішення. Отже, дослідження можливо-

стей застосування спеціальних знань у галузі зброєзнавства в доказуванні контрабанди зброї є актуальним завданням сучасної криміналістичної науки.

Мета статті

Визначити типові форми застосування спеціальних знань у галузі зброєзнавства для збирання доказів у справах про контрабанду зброї.

Методи дослідження

Для досягнення поставленої мети став у пригоді комплекс загальнонаукових, спеціальних і філософських методів. Аналіз і синтез, індукція і дедукція, а також діалектичний, системно-структурний, порівняльно-правовий методи й метод узагальнення дали змогу дослідити процесуальні й організаційні передумови залучення спеціальних знань у галузі зброєзнавства, окреслити типові форми їх застосування у кримінальних провадженнях про контрабанду зброї, а також окреслити практичні проблеми взаємодії між слідчим, експертом і відомчими судово-експертними установами.

Діалектичний метод забезпечив обґрунтування взаємозалежності між зростанням загроз незаконного переміщення зброї, ускладненням способів її маскуванню або переробки й об'єктивною потребою в експертному підтвердженні характеристик предмета злочину. Виявлено також внутрішні суперечності між необхідністю оперативного реагування (першорядні слідчі (розшукові) дії, попередні дослідження) і вимогами процесуальної повноти доказування (призначення експертизи, забезпечення належними матеріалами).

2 Результати оперативно-службової діяльності Держприкордонслужби / Державна прикордонна служба України : офіц. вебсайт. 10.03.2026. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/the-results-of-operational-and-service-activities-of-the-state-border-service> (дата звернення: 10.02.2026).

Системно-структурний метод допоміг змодельовати механізм реалізації спеціальних знань у галузі зброєзнавства в межах кримінального провадження: 1) виокремити основні елементи цього механізму (виявлення й вилучення зброї; попереднє криміналістичне дослідження; перевірка вихідних даних за обліками; призначення судової експертизи; значення висновку експерта для доказування); 2) схарактеризувати роль кожного суб'єкта (слідчого, спеціаліста, експерта, підрозділів, що ведуть обліки) і розподіл функцій між ними; 3) визначити місце експертизи зброї як центрального інструмента встановлення ознак предмета контрабанди й підтвердження його придатності для використання.

Формально-логічні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція) застосовано для опрацювання нормативних приписів і доктринальних підходів, що регламентують залучення спеціальних знань у кримінальному провадженні, а також для логічного обґрунтування висновків щодо доказового значення експертизи зброї. Аналіз допоміг поелементно дослідити типові проблеми: формалізм у первинному описі вилучених предметів, помилки в постановці запитань експертів, дефіцит матеріалів для ситуаційних завдань експертизи. Синтез забезпечив інтеграцію цих спостережень у цілісні рекомендації щодо процесуальної підготовки матеріалів (передавання результатів попередніх досліджень, долучення протоколів огляду, забезпечення даних для перевірки маркувань). Індукція сприяла формулюванню загальних закономірностей на підставі наведених прикладів і практико-орієнтованих міркувань; дедукція — перевірці сформульованих положень за допомогою їх співвіднесення з процесуальними вимогами та логікою предмета

доказування в провадженнях про контрабанду зброї.

Порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення підходів до доказування у справах про контрабанду з урахуванням особливостей предмета злочину, а також для порівняння ролі різних відомчих суб'єктів (СБУ, ДПСУ, НПУ, Мін'юсту) у виявленні, документуванні й експертному дослідженні зброї. Це дало змогу аргументувати значення підслідності для практики призначення експертиз і пояснити ризики фрагментації інформації роз'єднаністю обліків та різною підпорядкованістю сил безпеки, а також експертних установ.

Метод узагальнення став у пригоді для систематизації здобутих результатів і формулювання висновків щодо типових форм застосування спеціальних знань у галузі зброєзнавства, а також щодо напрямів підвищення ефективності доказування. На його основі обґрунтовано необхідність посилення міжвідомчої взаємодії під час перевірки маркувань та ідентифікаційних ознак зброї, стандартизації підходів до підготовки матеріалів для експерта й забезпечення безперервності застосування спеціальних знань — від попереднього криміналістичного дослідження до процесуального висновку експерта.

Аналіз основних досліджень і публікацій

Особливості розслідування контрабанди як кримінального правопорушення вивчали Л. Білецька, А. Буга, І. Гора, О. Заверховський, Л. Капітанчук, О. Кофанов, Р. Малюга, А. Полях, І. Рудницький, В. Топчій, Я. Фурман, О. Хараберюш, В. Шевчук та ін. Дослідники розробили криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних з контрабандою, окреслили особливості

доказування, типові слідчі ситуації, а також тактичні прийоми проведення слідчих (розшукових) дій.

У наукових працях Д. Андреева, В. Арешонкова, Р. Велієва, А. Волобоєва, В. Голубоша, С. Козаченка, С. Мельниченка, М. Мовчана, Я. Новака, Л. Павленко, С. Перетятка, О. Тарасенка визначено криміналістичну характеристику кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом зброї, загальні підходи до збирання й оцінювання доказів у справах про незаконний обіг зброї, роль спеціальних знань у кримінальному провадженні, а також порушено питання взаємодії слідчого із судовими експертами різних спеціальностей під час розслідування цих кримінальних правопорушень.

Окремі аспекти застосування спеціальних знань під час дослідження зброї висвітлювали А. Кофанов (2000)³, Д. Гамов (2005)⁴, А. Полтавський зі співавторами (2007)⁵, Я. Новак (2007)⁶, Т. Тютюнник (2008)⁷, Т. Бульба (2009)⁸, Р. Мельник (2014)⁹, В. Шаповалова (2015)¹⁰ та ін. У працях цих науковців окреслено питання призначення та проведення судової експертизи, криміналістичного

зброєзнавства, ідентифікації зброї, визначення її технічних характеристик, придатності до стрільби, а також методичних засад експертного дослідження зброї і боеприпасів. Водночас аналіз наукових джерел свідчить, що питання застосування спеціальних знань у галузі зброєзнавства саме в контексті доказування контрабанди зброї не отримало комплексного й системного висвітлення. У більшості праць ці аспекти розглянуто фрагментарно або в межах загальних положень про застосування спеціальних знань, без окремого акцентування на процесуальних і тактичних проблемах їх реалізації у відповідних провадженнях.

Отже, попри наявність значного наукового доробку щодо загальних засад судової експертизи та криміналістичних аспектів розслідування контрабанди, питання процесуальних і методичних особливостей застосування спеціальних знань у галузі зброєзнавства у справах про контрабанду зброї залишаються недостатньо розробленими. Це зумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на окреслення сучасних можливостей експертного визначення ознак зброї як предмета злочину, удо-

- 3 Кофанов А. В. Теоретичні та практичні аспекти криміналістичного дослідження гладкоствольної вогнестрільної зброї : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 20 с. URI: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/14006> (дата звернення: 10.02.2026).
- 4 Гамов Д. Ю. Методика встановлення належності об'єкта до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів) : методика. Київ, 2005. 34 с.
- 5 Полтавський А. О., Борзов О. П., Теплицький Б. Б. Порядок виявлення слідової інформації на вогнепальній зброї : метод. рек. Київ, 2007. 32 с.
- 6 Новак Я. В. Сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичного дослідження вогнепальної зброї : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2007. 20 с. URI: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/14018> (дата звернення: 10.02.2026).
- 7 Тютюнник Т. І. Теоретичні та організаційно-технічні основи інформаційного забезпечення судово-балістичної експертизи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 19 с.
- 8 Бульба Т. М. Виявлення, попереднє дослідження та вилучення саморобних вибухових пристроїв : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2009. 212 с.
- 9 Мельник Р. В. Криміналістичне дослідження об'єктів, перероблених у вогнепальну зброю : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2014. 18 с.
- 10 Шаповалова В. С. Поняття, співвідношення та класифікація кримінальної зброї (криміналістичний аспект) : дис. ... канд. юрид. наук. Кривий Ріг, 2015. 267 с.

сконалення практики призначення відповідних експертиз і підвищення ефективності доказування в кримінальних провадженнях цієї категорії.

Викладення основного матеріалу дослідження

Зростання кількості кримінальних правопорушень, учинених із застосуванням різних видів зброї, а також поява нових її модифікацій з покращеними тактико-технічними характеристиками об'єктивно ускладнили та продовжують ускладнювати діяльність правоохоронних органів. Сучасні зразки зброї відзначаються підвищеною ефективністю застосування, варіативністю конструктивних рішень і можливістю прихованого використання, що потребує від уповноважених осіб належного рівня підготовки. Ідеться не лише про вміння виявляти, фіксувати, описувати й вилучати такі об'єкти, а й про здатність забезпечити їх кваліфіковане дослідження із застосуванням спеціальних знань. У зв'язку із цим учені справедливо обґрунтували потребу виокремлення в системі криміналістичної техніки самостійного підрозділу — криміналістичного зброєзнавства.

Під криміналістичним зброєзнавством пропонують розуміти комплексне вчення в межах криміналістичної техніки, що охоплює сукупність знань про поняття та класифікацію зброї, її конструктивні особливості, закономірнос-

ті функціонування та утворення слідів застосування, а також методи виявлення, фіксації, вилучення та експертного дослідження відповідних об'єктів. Його предметом є закономірності створення і використання пристроїв, призначених для ураження цілі або подавання спеціальних сигналів, а також відображення цих процесів у матеріальних слідах. Погоджуємося, що об'єднання положень щодо вогнепальної, холодної, пневматичної, газової, металеві зброї, боеприпасів, вибухових пристроїв і речовин у межах єдиного наукового напрямку дає змогу забезпечити системність підходів до їх дослідження й уніфікувати методичні засади роботи з такими об'єктами¹¹.

У справах щодо контрабанди зброї (ст. 201 Кримінального кодексу України¹²) слід зауважити, що предметом цього кримінального правопорушення є лише ті об'єкти, які за своїми фізичними, хімічними або соціально небезпечними характеристиками підлягають особливому державному контролю під час переміщення через митний кордон. Ідеться про культурні цінності, зброю, боеприпаси, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, отруйні й сильнодіючі речовини, спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації тощо. Саме особлива небезпечність таких об'єктів зумовлює криміналізацію їх незаконного переміщення.

Контрабанда зброї посягає не лише на митний порядок, а передусім на громадську безпеку¹³. Доволі поширеними

11 Пчеліна О. В. Щодо теоретичних і правових основ криміналістичного зброєзнавства. *Тенденції розвитку юридичної науки: проблеми та досягнення* : мат-ли Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Тернопіль, 11.10.2011). Тернопіль, 2011. С. 60—62. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16073> (дата звернення: 10.02.2026).

12 Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.02.2026).

13 Мирошниченко Н. А. Об'єкт та предмет кримінально-карані контрабанди. *Традиції та новачії юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє* : мат-ли Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19.05.2017). У 2 т. Т. 2. Одеса, 2017. С. 211—213. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c11a6357-4de1-4788-9dc4-98c208eb18c8/content> (дата звернення: 10.02.2026).

в слідчій та судовій практиці є випадки контрабанди як вогнепальної, так і холодної зброї¹⁴. До таких предметів належать пістолети, набой до них, пістолети-кулемети, а також саморобні гладкоствольні стрілецькі пристрої¹⁵. Зокрема, ідеться про окремі частини нарізної вогнепальної зброї.

Визначальною ознакою зброї, боеприпасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв і радіоактивних матеріалів, як зазначено у постанові Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 р. № 3 «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами», є їх цільове призначення — ураження живої цілі, а також знищення або пошкодження навколишнього середовища¹⁶. Отже, такі характеристики за своєю суттю істотно відрізняються від механізму скоєння злочинів економічного характеру та не співвідносяться з ними за змістом.

Відповідь на питання про належність предмета до категорії зброї є компетенцією судової експертизи зброї, слідів та обставин користування нею. Процесуальні засади призначення таких експертиз передбачено ст. 242—244 Кримінального процесуального кодексу України¹⁷ (далі — *КПК України*), а фактичною під-

ставою є потреба у спеціальних знаннях, що виходять за межі компетенції слідчого або суду. Тож призначення експертизи зумовлено необхідністю застосування спеціальних знань, без яких неможливо з'ясувати юридично значущі обставини щодо предмета злочину.

Експертиза зброї та слідів користування нею є одним з видів криміналістичних експертиз і поділяється на кілька підвидів залежно від об'єктів дослідження: вогнепальної зброї та боеприпасів, слідів пострілу, холодної зброї, зброї з некінетичним принципом ураження, гранатометів і ствольної артилерійської зброї, ракетно-реактивної зброї. Попри те, що цей вид дослідження не згаданий в переліку обов'язкових до призначення у ст. 242 КПК України¹⁸, у будь-якому разі слідчий зобов'язаний призначити судову експертизу, оскільки очевидно, що це питання перебуває поза межами його професійної компетенції.

Проведеним вивченням судових рішень у справах досліджуваної категорії з'ясовано, що найчастіше судові експертизи зброї у справах щодо контрабанди проводить судово-експертна установа СБУ — Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз. Це є логічним підсумком принципів підслідності, передбачених кримінальним процесуальним законодавством. Відповідно до положень

14 Вирок Комінтерн. райсуду м. Харкова від 13.12.2024 р. Справа № 641/6985/24. Провадж. № 1-кп/641/790/2024 / ЄДРСР : вебсайт. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/123743119> (дата звернення: 10.02.2026).

15 Вирок Горохів. райсуду Волин. обл. від 31.07.2024 р. Справа № 155/542/24. Провадж. № 1-кп/155/132/24 / Там само. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120713820> (дата звернення: 10.02.2026).

16 Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 26.04.2002 р. № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text> (дата звернення: 10.02.2026).

17 Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.02.2026).

18 Там само.

ст. 216 КПК України кримінальні правопорушення, пов'язані з контрабандою, належать до підслідності слідчих СБУ¹⁹. Це означає, що саме цей орган уповноважений здійснювати основний обсяг слідчих (розшукових) дій, збирати докази й ініціювати проведення судових експертиз у таких провадженнях. Оскільки предметом контрабанди нерідко є зброя, боеприпаси, вибухові речовини й інші об'єкти підвищеної небезпеки, потреба в спеціальних дослідженнях зброєзнавчого характеру виникає вже на початкових етапах розслідування. З огляду на це слідчі, реалізуючи принцип оперативності та процесуальної доцільності, найчастіше скеровують вилучену зброю саме до експертних установ системи СБУ, що фактично формує усталену практику концентрації таких експертиз у межах відповідної відомчої системи.

Окрім того, специфіка злочинів, пов'язаних з контрабандою зброї, передбачає необхідність не лише визначити технічні характеристики предмета, а й оцінити потенційне користування ним у діяльності, що може загрожувати національній безпеці, обороноздатності або громадському порядку. Саме тому експертні установи СБУ, які спеціалізуються на дослідженнях у сфері безпеки, найчастіше залучають до проведення таких експертиз, що потребують поєднання криміналістичного, технічного та безпекового підходів до об'єктів дослідження.

Отже, домінування судово-експертних установ СБУ в проведенні експертиз зброї пояснюється сукупністю процесу-

альних і організаційних чинників: законодавчо визначеною підслідністю контрабанди органам безпеки, наявністю в системі СБУ спеціалізованих експертних підрозділів і потребою у комплексному дослідженні об'єктів, що становлять підвищену суспільну небезпеку. Це формує стійку практику, за якої саме експертні установи СБУ є основним суб'єктом проведення зброєзнавчих експертиз у кримінальних провадженнях зазначеної категорії.

Найбільш поширеним у справах щодо контрабанди зброї є саме дослідження вогнепальної зброї та боеприпасів, що обумовлено практичною потребою ідентифікації вилучених об'єктів і визначення їх технічної придатності до стрільби. Тож одна з особливостей призначення експертизи — її безпосередній зв'язок з необхідністю встановлення ознак предмета злочину, що часто є вирішальним для кримінально-правової кваліфікації діяння.

Ще одним важливим аспектом є процесуальний статус і доказове значення результатів експертизи, оформлених у формі висновку експерта. Дослідники зауважують, що в багатьох випадках прийняття обґрунтованих процесуальних рішень у справах, пов'язаних з незаконним обігом зброї, неможливе без висновку експерта-зброєзнавця, а сам висновок може набувати статусу головного доказу, особливо коли необхідно визначити, чи є вилучений предмет вогнепальною зброєю або чи здійснювали постріл з конкретного екземпляра зброї²⁰.

19 Кримінальний процесуальний кодекс ... URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 10.02.2026).

20 Кікінчук В. В., Романюк В. В., Книженко С. О. та ін. Документування та розслідування фактів незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, а також кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, учинених із застосуванням новітніх технологій (витяги) : наук.-метод. рек. / Науково-дослідна діяльність Харківського

Науковці також звертають увагу на типові помилки, пов'язані з некоректним формулюванням питань до експерта — їх шаблонним копіюванням із довідників без урахування фактичних обставин справи, що призводить до затягування експертного дослідження та зниження його доказового значення²¹. Отже, особливістю призначення експертизи зброї є високий рівень залежності її ефективності від професійної підготовки слідчого та правильного формулювання завдань експертові.

Окремого значення набуває комплексний характер досліджень. Частина видів експертиз, пов'язаних зі зброєю, потребує міжвидових чи комплексних досліджень, особливо коли йдеться про комбіновану зброю або з'ясування обставин пострілу. Такі експертизи дають змогу не лише ідентифікувати об'єкт, а й визначити механізм його функціонування, спосіб виготовлення або переробки, що має істотне значення в справах про незаконне виготовлення або контрабанду зброї²². Це ще раз підтверджує міждисциплінарний характер криміналістичного зброєзнавства як системи знань, що поєднує технічні, трасологічні й ідентифікаційні підходи. Не менш важливою особливістю є те, що проведення експертизи можливе лише за умови належної підготовки матеріалів провадження та збереження цілісності речових доказів. У дослідженнях наголошено, що порушення пакування речових доказів або неповне документування об'єктів значно ускладнює

або взагалі унеможливує проведення дослідження.

Висновок експерта, відповідно до процесуального законодавства, формують винятково на підставі матеріалів, належно зафіксованих у процесуальних документах, що підкреслює процесуальну взаємозалежність слідчої діяльності й експертного дослідження.

Отже, аналіз наданих джерел дає змогу сформулювати основні особливості призначення експертизи зброї: її безпосередній зв'язок з визначенням ознак предмета злочину; вирішальне доказове значення в кримінальному провадженні; необхідність коректної постановки питань і дотримання послідовності експертних досліджень; поширеність комплексних експертиз; високу залежність ефективності експертного дослідження від належної процесуальної підготовки матеріалів. Сукупно це підтверджує, що експертиза зброї є центральним інструментом реалізації спеціальних знань у криміналістиці та важливим елементом сучасної концепції криміналістичного зброєзнавства.

В аспекті підвищення результативності досудового розслідування контрабанди зброї необхідно наголосити на потребі злагодженої взаємодії правоохоронних органів різної відомчої підпорядкованості та суб'єктів судово-експертної діяльності, яких залучають до проведення експертиз у цій категорії справ. На відміну від багатьох інших об'єктів експертного дослідження, вогнепальна зброя потребує попередньої комплекс-

---

національного університету внутрішніх справ в умовах воєнного стану : монографія // за заг. ред. В. В. Сокурєнка, Д. В. Швеця, О. А. Моргунова. Вінниця, 2023. С. 23–52. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/19431> (дата звернення: 10.02.2026).

21 Тарасенко О. С. Розслідування незаконного поводження з вогнепальною зброєю, що вчиняється злочинними об'єднаннями : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2017. 283 с. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/18/1.pdf> (дата звернення: 10.02.2026).

22 Там само.

ної перевірки її вихідних даних — заводських номерів, маркування, серійних позначень на окремих деталях, конструктивних змін та ознак переробки — за відповідними обліками й базами даних. Такі дії мають вирішальне значення для визначення походження зброї, її можливого викрадення, участі в попередніх кримінальних правопорушеннях або зв'язку з іншими епізодами злочинної діяльності. Без своєчасного зіставлення цих відомостей результати експертного дослідження можуть бути неповними, а окремі криміналістично значущі обставини залишитися нез'ясованими.

Балістичний облік функціонує лише в судово-експертних установах Експертної служби МВС України. Об'єктами балістичного обліку є сама вогнепальна зброя, кулі й гільзи зі слідами користування нею, боеприпаси, а також інші об'єкти, на яких зафіксовано сліди пострілу або впливу зброї. Аналіз наукових джерел і матеріалів кримінальних проваджень свідчить, що перевірка таких об'єктів за балістичними обліками має суттєве тактичне значення для досудового розслідування. Зокрема, вона дає змогу виявляти зв'язок між окремими епізодами злочинної діяльності, об'єднувати кримінальні провадження в разі застосування тієї самої зброї, визначати загальні й індивідуальні ознаки зброї та слідів її застосування, дізнаватися про її можливу належність правоохоронним органам, військово-службовцям або цивільним особам, а також з'ясувати факти виготовлення саморобної зброї на одному обладнанні²³.

Зауважимо, що ефективному виконанню тактичних завдань з розслідування фактів незаконного обігу зброї

стають на заваді організаційні труднощі, обумовлені інституційною роз'єднаністю експертних підрозділів. Судово-експертні установи СБУ та НПУ підпорядковані різним органам управління, що ускладнює оперативний обмін інформацією та доступ до повного масиву відомчих обліків МВС України. У результаті можливі ситуації, коли окремі одиниці зброї фактично випадають з поля зору відповідних правоохоронних органів або не проходять належної перевірки за всіма наявними інформаційними ресурсами. Особливо це характерно для випадків, коли злочини, пов'язані зі зброєю, мають багатосуб'єктний характер: наприклад, факт викрадення зброї розслідують органи поліції, тоді як її подальше переміщення через державний кордон виявляють підрозділи ДПСУ, митні органи або СБУ. Подібна розпорошеність інформаційних потоків негативно впливає на результативність слідчих (розшукових) дій, ускладнює встановлення повного «життєвого циклу» зброї та може призводити до втрати доказової інформації. З огляду на це особливого значення набуває налагодження системної взаємодії між усіма суб'єктами, залученими до обігу й дослідження зброї, включно з гармонізацією облікових систем, своєчасним обміном даними та координуванням експертних досліджень. Саме узгодженість дій на етапі перевірки вихідних даних і подальшого експертного аналізу здатна забезпечити повноту доказування й підвищити ефективність протидії злочинам, пов'язаним з незаконним обігом і контрабандою зброї.

Зауважимо, що під час розслідування контрабанди зброї спеціальні знання в галузі зброезнавства можна

23 Вуйма А. Г. Використання спеціальних знань під час розслідування вбивств : дис. ... д-ра філос. в галузі права. Харків, 2023. С. 112—113. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/649688f8-ab18-414d-bfc2-9b8ddf98b07b/content> (дата звернення: 10.02.2026).

застосовувати під час такої непроцесуальної форми, як попереднє криміналістичне дослідження. Результати цього заходу слід обов'язково враховувати під час подальшого призначення судової експертизи та скеровувати експертів разом з матеріалами провадження. Це обумовлено самою природою попередніх досліджень, які, хоча й мають непроцесуальний характер і не набувають самостійного доказового значення, але забезпечують отримання важливої орієнтувальної інформації щодо обставин події, характеристик зброї, можливо-го механізму її застосування, напрямку пострілів, дистанції, кількості використаної зброї тощо. Такі відомості формують первинне уявлення про об'єкт дослідження та дають змогу більш точно сформулювати запитання до експерта, уникнути дублювання дослідницьких дій, а також забезпечити повноту й логічну послідовність експертного аналізу.

З огляду на те, що попередні криміналістичні дослідження фактично охоплюють увесь предмет подальної судової експертизи зброї, включно з класифікаційними, діагностичними й ситуаційними аспектами, їх результати мають стати вихідним інформаційним підґрунтям для експертного дослідження. Ігнорування такої інформації може призвести до втрати контексту виявлення об'єкта, ускладнення відтворення обстановки події та зниження ефективності експертного аналізу, особливо в складних ситуаційних завданнях, коли необхідно з'ясувати обставини застосування зброї або взаємне розташування учасників події. Передавання матеріалів попередніх досліджень експертові забезпечує безперервність послуговування спеціальними знаннями — від первинного огляду до процесуального висновку експерта.

Окрім того, до матеріалів, які надають експертові, доцільно долучати протокол огляду місця події, під час якого вилучено зброю або інші пов'язані об'єкти. Саме цей процесуальний документ містить відомості про обстановку місця події, спосіб виявлення та фіксації зброї, її положення, взаємне розміщення з іншими об'єктами, наявність слідів пострілу або пошкоджень, які є принципово важливими для виконання ситуаційних завдань експертизи. Надання експертові таких матеріалів дає змогу здійснювати дослідження не ізольовано, а в контексті реальної слідчої ситуації, що підвищує наукову обґрунтованість і достовірність висновку експерта та сприяє більш ефективному доказуванню в кримінальному провадженні.

Висновки

Становлення криміналістичного зброєзнавства як самостійного напрямку криміналістичної техніки зумовлене як практичними потребами розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом зброї і користуванням нею, так і необхідністю теоретичного узагальнення знань про неї. Водночас повноцінний розвиток цього напрямку потребує належного нормативного забезпечення, що допоможе поєднати криміналістичні, технічні та правові аспекти дослідження зброї в єдину системну концепцію.

Контрабанда зброї в сучасних умовах є безпековою загрозою, яка виходить за межі митного порушення, оскільки предмет посягання має підвищену суспільну небезпечність і безпосередньо впливає на громадську й національну безпеку. Численні показники вилучення зброї та боєприпасів під час прикордонного контролю за 2023—2025 роки демонструють сталі тенден-

ції до зростання, що об'єктивно підсилює актуальність розроблення криміналістичних підходів до доказування цієї категорії правопорушень. За таких умов вирішальним стає не лише фіксація факту переміщення, а й науково обґрунтоване визначення характеристик предмета, від яких залежить кваліфікування діяння та доказування його об'єктивної сторони.

Дослідження підтвердило, що спеціальні знання в галузі зброєзнавства є основним засобом доказування в провадженнях про контрабанду зброї, оскільки саме вони забезпечують установлення належності вилученого предмета до зброї, визначення виду зброї, а також її технічного стану, способу виготовлення або переробки та придатності до застосування. У цій категорії справ експертиза зброї, слідів та обставин користування нею фактично виконує системоутворювальну функцію: без її результатів неможливо достовірно з'ясувати юридично значущі ознаки предмета злочину.

З огляду на підслідність контрабанди слідчим СБУ практично закономірною є концентрація відповідних експертиз у відомчих судово-експертних установах СБУ, що поєднує процесуальну доцільність з потребою оцінити об'єкти підвищеної небезпеки в безпековому контексті.

Водночас ефективність експертного дослідження суттєво залежить від якості процесуальної підготовки матеріалів і належної організації міжвідомчої взаємодії. Складними залишаються питання перевірки вихідних даних зброї (маркувань, серійних номерів, ознак переробки) за відповідними обліками, а також обміну інформацією між відомчо роз'єднаними експертними та правоохоронними структурами, що може спричиняти втрату значущих ідентифікаційних зв'язків (зокрема, у разі

викрадення зброї та її подальшого виявлення під час спроби контрабанди). У цьому зв'язку обґрунтовано практичну необхідність: 1) обов'язково скеровувати експертів результати попередніх криміналістичних досліджень як орієнтувальну інформацію для побудови повного дослідницького алгоритму; 2) долучати до матеріалів експертизи протокол огляду місця події, що забезпечує контекст для виконання ситуаційних завдань; 3) розвивати узгоджені механізми взаємодії та доступу до обліків, які забезпечать повноту доказування і підвищать результативність протидії контрабанді зброї.

Proving Weapons Smuggling: Opportunities for Applying Specific Weaponry Expertise

Yurii Kovalov

The Article Purpose is to delineate possibilities for applying specific expertise in the field of weaponry studies when proving weapons smuggling, and to assess specific expertise relevance for identifying elements of a crime and for ensuring efficiency in criminal proceedings. The following methods have contributed to the achievement of the set goal: general scientific methods of analysis and synthesis, induction and deduction, as well as philosophical and specialised methods — dialectical, systemic-structural, comparative-legal and generalisation. It has been substantiated that specific expertise in the field of forensic weaponry science is a key component of forensic technical support in weapons trafficking investigations. Specific expertise application extends far beyond the provision of expert advice and encompasses preliminary forensic examinations, participation of specialists in investigative (search) actions, and conduct of forensic examinations. A systematic overview of scientific approaches and case law practice has revealed that primary means of applying specific expertise in cases

of the above-mentioned category is forensic examination of weapons, traces and circumstances of their use, which enables a scientifically substantiated determination of the type of weapon, its technical characteristics, suitability for use and other features necessary for the criminal law qualification of an act. It has been emphasised that in cases involving weapons smuggling, weaponry experts, ballistics experts, and specialists from the expert units of the Security Service of Ukraine and the expert service of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, the Ministry of Justice of Ukraine play a pivotal role. Their research findings help identify items, establish links between episodes of criminal activity, verify weapons against records, and formulate investigative scenarios. It has been argued that enhancing the efficiency of a proof procedure in cases of weapons smuggling requires proper interaction between law enforcement agencies and forensic institutions, obligatory consideration of preliminary examination results, and providing a forensic expert with a full set of necessary tools and materials, including the report on crime scene inspection.

Keywords: pre-trial investigation; smuggling; forensic examination; tactical support; ordering forensic examination; environmental damage.

Фінансування

Це дослідження не отримало жодного спеціального гранту від фінансових установ у державному, комерційному або некомерційному секторах.

Відмова від відповідальності

Засновники не грали жодної ролі у розробленні дослідження, добиранні й аналізуванні даних, рішенні про публікацію або підготовку рукопису.

Учасники

Автор зробив свій внесок винятково в інтелектуальну дискусію, що є основою цього документа, дослідження судової практики, написання та редагування, і бере на себе відповідальність за її зміст і тлумачення.

Декларація щодо конфлікту інтересів

Автор заявляє, що у нього відсутній конфлікт інтересів.

References

- Bulba, T. M. (2009). *Vyivlennia, poperednie doslidzhennia ta vyluchennia samorobnykh vybukhovyykh prystroiv* [Detection, preliminary examination and seizure of improvised explosive devices] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
- Hamov, D. Yu. (2005). *Metodyka vstanovlennia nalezhnosti ob'ekta do vohnepalnoi zbroi ta yoho prydatnosti do strilby (provedennia postriliv)* [Methodology for determining whether an object belongs to firearms and its suitability for shooting] : metodyka. Kyiv [in Ukrainian].
- Kikinchuk, V. V., Romaniuk, V. V., Knyzhenko, S. O., et al. (2023). Dokumentuvannia ta rozsliduvannia faktiv nezakonnoho povodzhennia zi zbroieiu, boiovymy pryipasamy abo vybukhovymy rehovynamy, a takozh kryminalnykh pravoporushen u sferi nezakonnoho obihu narkotychnykh zasobiv, psykhotropnykh rehovyn, yikh analogiv abo prekursoriv, uchynenykh iz zastosuvanniam novitnykh tekhnolohii (vytyahy) [Documentation and investigation of cases involving unlawful handling of weapons, ammunition or explosives, as well as criminal offences relating to the illicit trafficking of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors, committed using advanced technologies (excerpts)] : nauk.-metod. rek. / *Naukovo-doslidna diialnist Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav v umovakh voiennoho stanu* : monohrafiia // za zah. red. V. V. Sokurenka, D. V. Shvetsia, O. A. Morhunova. Vinnytsia. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/19431> [in Ukrainian].
- Kofanov, A. V. (2000). *Teoretychni ta praktychni aspekty kryminalistychnoho doslidzhennia hladkostvolnoi vohnestrilnoi zbroi* [Theoretical and Practical Aspects of Criminalistic Investigation of Smooth-Bore Firearms] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/14006> [in Ukrainian].

- Melnyk, R. V. (2014). *Kryminalistychnе doslidzhennia ob'iektiv, pereroblenykh u vohnepalnu zbroiu* [Forensic examination of objects converted into firearms] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
- Myroshnychenko, N. A. (2017). Obiekt ta predmet kryminalno-karanoi kontrabandy [The object and subject matter of criminalized smuggling]. *Tradytsii ta novatsii yurydychnoi nauky: mynule, suchasnist, maibutnie* : mat-ly Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Odesa, 19.05.2017). U 2 t. T. 2. Odesa. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c11a6357-4de1-4788-9dc4-98c208e-b18c8/content> [in Ukrainian].
- Novak, Ya. V. (2007). *Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku kryminalistychnoho doslidzhennia vohnepalnoi zbroi* [Modern state and prospects of development of firearms criminalistic research] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv. URI: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/14018> [in Ukrainian].
- Pchelina, O. V. (2011). Shchodo teoretychnykh i pravovykh osnov kryminalistychnoho zbroieznavstva [On theoretical and legal principles of forensic weaponry studies]. *Tendentsii rozvytku yurydychnoi nauky: problemy ta dosiahnennia* : mat-ly Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. (Ternopil, 11.10.2011). Ternopil. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/16073> [in Ukrainian].
- Poltavskiy, A. O., Borzov, O. P., Teplytskyi, B. B. (2007). *Poriadok vyivlennia slidovoi informatsii na vohnepalnii zbroi* [Procedure for identifying trace evidence on firearms]. Kyiv [in Ukrainian].
- Rezultaty operatyvno-sluzhbovoi diialnosti Derzhprykordonsluzhby* [The operational performance results of the State Border Guard Service] (2026) / Derzhavna prykordonna sluzhba Ukrainy : ofits. vebсайт. 10.03.2026. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk/the-results-of-operational-and-service-activities-of-the-state-border-service> [in Ukrainian].
- Shapovalova, V. S. (2015). *Poniattia, spivvidnoshennia ta klasyfikatsiia kryminalnoi zbroi (kryminalistychnyi aspekt)* [The concepts, value and classification of the criminal weapons (criminalistical aspect)] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Kryvyi Rih [in Ukrainian].
- Tarasenko, O. S. (2017). *Rozsliduvannia nezakonnoho povodzhennia z vohnepalnoiu zbroieiu, shcho vchyniaetsia zlochynnymy ob'iednanniamy* [Investigation of illegal use of firearms committed by criminal associations] : dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv. URL: <https://dduvs.edu.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/18/1.pdf> [in Ukrainian].
- Tiutiunyyk, T. I. (2008). *Teoretychni ta orhanizatsiino-tekhnichni osnovy informatsiinoho zabezpechennia sudovo-balistychnoi ekspertyzy* [Theoretical and organisational-technical principles of information support for forensic ballistics] : avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Kharkiv [in Ukrainian].
- Vuima, A. H. (2023). *Vykorystannia spetsialnykh znan pid chas rozsliduvannia vbyvstv* [Use of special knowledge during the investigation of murders] : dys. ... d-ra filos. v haluzi prava. Kharkiv. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/649688f8-ab18-414d-bfc2-9b8ddf98b07b/content> [in Ukrainian].
- Vychavka, V., Andrushko, O., Pavliuk, T. (2024). Diialnist Holovnoho ekspertno-kryminalistychnoho tsentru Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy [Activities of the Main forensic expert center of the State border guard service of Ukraine]. *Nauka i tekhnika sohodni. Seriiia «Pravo»*. № 6 (34). DOI: 10.52058/2786-6025-2024-6(34)-93-100 [in Ukrainian].

Ковальов, Ю. (2026). Доказування контрабанди зброї: можливості застосування спеціальних знань у галузі зброєзнавства. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. Вип. 1 (42). С. 172—185. DOI: 10.32353/khrife.1.2026.13.